

Яна Володимирівна Окопна,

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов професійного спрямування Національного університету харчових технологій, м. Київ

ЦІЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ ЯК ДРУГОЮ ІНОЗЕМНОЮ

У статті розглядаються основні напрямки професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної сфери в межах вивчення другої іноземної мови на сучасному етапі вищої освіти. Проаналізовано роботу з розвитку вивчення другої іноземної мови в процесі викладання в умовах нелінгвістичного вищого навчального закладу. Подано результати аналізу педагогічної, психологічної та лінгвістичної літератури з теми, ураховано різні методологічні погляди.

Ключові слова: друга іноземна мова, нелінгвістичний вищий навчальний заклад, менеджери туризму, професійно орієнтована компетентність, цілі формування.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Метою іншомовної освіти сучасного нелінгвістичного вищого навчального закладу (далі – ВНЗ), за умов його інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору, є формування професійної компетентності особистості, здатної до реалізації іншомовної фахової комунікації засобами двох і більше іноземних мов (далі – ІМ) на міжкультурному рівні, та всебічний розвиток її полікультурних і багатомовних характеристик [2; 3, с. 73–81]. Знання декількох ІМ сприяє швидкій, вільній інтеграції особистості майбутнього працівника не лише до європейської, а й до світової системи фахових і суспільних взаємовідносин.

Формування професійно орієнтованої компетентності (далі – ПОК) у майбутніх фахівців туристичної сфери – туристичних менеджерів – у

німецькомовній комунікації як другій після англійської є важливою складовою їхньої професійної іншомовної підготовки.

Так, у межах освітнього процесу мета навчання, з одного боку, є зумовленою об'єктивними потребами суспільства, виражаючи його соціальне замовлення, а з другого – вона сама детермінує систему навчання, її зміст та організацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Відповідно до соціального замовлення, а також до потреб окремої особистості, професійно орієнтоване багатомовне навчання постійно знаходиться в полі зору вітчизняної методики викладання ІМ. За сучасних умов німецька мова для професійного спілкування (далі – НМПС) усе більше набуває статусу обов'язкової другої ІМ. У нелінгвістичних ВНЗ широко розповсюдженим є вивчення НМПС як другої ІМ при підготовці не лише майбутніх менеджерів чи економістів, а й майбутніх фахівців туристичної сфери.

У межах формування ПОК засобами ІМ існує певна теоретична база. Зокрема, описано понятійну систему теорії говоріння та письма, розроблено технології і сформульовано конкретні рекомендації щодо навчання цих видів мовленнєвої діяльності, визначено об'єкти контролю рівня їх опанування (О. Б. Бігич, І. Л. Бім, В. А. Бухбіндер, Л. В. Гайдукова, О. В. Калімуліна, О. Г. Квасова, О. О. Кнурова, Т. І. Олійник, Ю. І. Пассов, І. В. Попова, І. О. Сімкова, В. Л. Скалкін та ін.); досліджено особливості навчання культури міжособистісної комунікації (Т. М. Астафурова, Є. М. Верещагін, Л. Я. Зеня, О. Л. Красковська, Ю. Б. Кузьменкова, М. Л. Писанко, С. В. Соколова, О. Б. Тарнопольський, М. О. Фаснова та ін.)

Учені (М. В. Барішніков, Н. Л. Замкова, І. В. Коломієць, С. С. Коломієць, С. В. Лимова, Л. Я. Личко, Р. Ю. Мартинова, О. М. Сорока, І. В. Чірва) розглядають процес навчання професійно орієнтованого говоріння і письма з урахуванням відмінностей у сферах спілкування, професійних ролях, типах професійних діалогів, мовному та мовленнєвому матеріалі. Про особливості і

переваги технології навчання другої ІМ після першої ІМ, подолання явища інтерференції, а також використання першої ІМ для вивчення другої ІМ зазначено в роботах А. О. Анісімової, Л. О. Калашнікової, Н. М. Марченко, І. М. Мельник, О. О. Молокович, О. В. Пінської, Т. А. Пустовалової, О. О. Савчук, А. В. Щептилової та ін.

В останні роки значна увага у навчанні майбутніх фахівців ІМ, формуванні у студентів нелінгвістичних ВНЗ іншомовної компетентності приділяється використанню Інтернет-ресурсів (О. Б. Бігич, М. А. Бовтенко, А. Л. Буран, М. С. Гришина, Л. Я. Зєня, С. В. Радецька, П. І. Сердюков, Л. І. Скалій, Н. Д. Угринович, С. А. Фомін, Н. С. Форкун, Є. В. Якушина, М. С. Dason, A. Dillon, C. Kramsch та ін.)

Проте, незважаючи на розмаїття наукових праць з професійно орієнтованого навчання ІМ, проблема визначення цілей формування ПОК майбутніх працівників туристичної сфери НМПС після англійської як другою ІМ з використанням дистанційних засобів навчання на сьогодні залишається недослідженою. Соціальне замовлення суспільства на фахівців туристичної сфери, які б володіли НМПС як другою ІМ, а також необхідність створення нових навчально-методичних матеріалів з комп'ютерною підтримкою для формування ПОК у контексті кредитно-модульної системи та потреба в розробці науково обґрунтованої технології професійно орієнтованого навчання другої ІМ, зокрема, майбутніх працівників за спеціальністю 6.140103 “Туризм”, ОКР “бакалавр”, із залученням дистанційних засобів навчання, і зумовили вибір теми нашої наукової розвідки.

Метою статті є розкриття сутності цілей формування ПОК у майбутніх працівників туристичної сфери німецькою мовою як другою іноземною.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Формування ПОК у майбутніх фахівців сфери туризму НМПС є важливою складовою їхньої професійної іншомовної підготовки. Цілі навчання ІМ (як заплановані результати) знаходять своє відображення у чинній програмі – державному документі, в якому вони конкретизуються як для всього курсу

навчання ІМ, так і для кожного ступеня навчання. У Рамковій програмі, за орієнтацією на матеріали Ради Європи, основну мету навчання НМПС визначено як розвиток у студентів професійно орієнтованої міжкультурної комунікативної компетентності як складової діяльнісної компетентності, тобто формування та розвиток навичок і вмінь у соціальному та професійному спілкуванні, а також становлення стратегій самостійного вивчення німецької мови й інших ІМ [4, с. 5–21].

Відповідно, основну мету навчання НМПС ми визначаємо як формування у студентів ПОК як складової діяльнісної компетенції. Під ПОК ми розуміємо навички і вміння, що забезпечують кваліфіковану професійну діяльність у приватній, суспільній, професійній та освітній сферах комунікації в багатонаціональному суспільстві ІМ у контексті цільової культури. Згідно з Рамковою програмою, ця компетентність є результатом взаємодії і комплексної реалізації цілей професійно орієнтованого навчання ІМ.

Отже, ПОК майбутнього працівника сфери туризму НМПС трактується як процес розширення індивідуального мовного досвіду особистості в його культурних аспектах: від рівня побутового мовлення до мови спільноти в широкому сенсі і далі до мов інших народів, коли той, хто вивчає (у нашому випадку – майбутній туристичний менеджер) НМПС, не сприймає одиниці цієї мови як чітко розмежовані розумові блоки – у нього формується ПОК, в якій усі мовні знання та досвід є складовими, переплітаються між собою і взаємодіють.

У такий спосіб цілі занять із НМПС у процесі формування ПОК майбутнього працівника туристичної сфери визначаємо як розвиток діяльнісної іншомовної компетентності не лише в повсякденних, загальних ділових, а й у фахових ситуаціях, що (разом із навчанням іншомовної комунікації) передбачають усвідомлення студентом зв'язків між власною та іноземною культурами, розвиток та активізацію міжфахового мислення, формування навичок і вмінь автономного навчання, як особистої відповідальності студента

за результати навчання шляхом організації навчального процесу спільно з викладачем.

Отже, цілі процесу формування професійно орієнтованої компетентності НМПС як другою ІМ передбачають свою реалізацію в п'яти компетентностях: іншомовній комунікативній, соціокультурній, фаховій, навчальній та методичній, які функціонують одночасно і комплексно [1, с. 394–395].

Іншомовна комунікативна компетентність, як сукупність знань, навичок та вмінь, надає можливість навчатися, працювати і спілкуватися в багатонаціональному суспільстві та досягати у рівноправному діалозі взаєморозуміння і взаємодії з представниками інших культур. Ця компетентність реалізується через розвиток навичок та вмінь в основних видах мовленнєвої діяльності, що охоплюють рецепцію, продукцію, інтеракцію і медіацію та реалізуються як у письмовій, так і в усній формах. Навички та вміння формуються, розвиваються і вдосконалюються у межах повсякденних та навчальних проблемних професійно орієнтованих комунікативних ситуаціях [4; 5].

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності забезпечує майбутньому фахівцю туристичної сфери можливість:

– удосконалювати свої вміння в читанні, аудіюванні, письмі і говорінні для вироблення навичок роботи з інформацією текстів різних типів з будь-яких джерел на основі вже набутих знань про світ; вилучати, аналізувати та систематизувати, добирати і передавати інформацію;

– на основі набутої інформації формулювати власну думку, обґрунтовувати її та давати необхідні пояснення;

– розпізнавати наміри повідомлення, які відповідають певним різновидам текстів з їхніми граматичними структурами і правилами, розуміти та переносити їх на адекватні проблемні комунікативні ситуації [2, с. 124–127; 3, с. 73–81].

Соціокультурна компетентність – це вміння і готовність застосовувати сукупність соціолінгвістичних, соціопсихологічних, країнознавчих та

міжкультурних знань для досягнення порозуміння між особами або групами, які є представниками різних соціумів, мовними засобами і в межах соціокультурного контексту однієї із сторін.

Створення на заняттях з НМПС атмосфери відкритості, психологічної готовності до сприйняття соціальних норм, правил поведінки іншого суспільства підвищує інтерес студентів до ознайомлення з культурою країни виучуваної ІМ. Таке заняття:

- сприяє розумінню спільного та відмінного між іншомовними культурами;

- допомагає розпізнавати упередження та позбавлятися їх, сприяти толерантності, створювати основи для міжкультурних обмінів і допомагати діяти свідомо та відповідально як у власному суспільстві, так і в аспекті міжнародних зв'язків;

- сприяє формуванню у майбутнього туристичного менеджера цінностей та норм поведінки, що посилюють прагнення і здатність до відповідальності за особисту діяльність (інтерес до інших, здатність до проникнення й емпатію, сміливість у висловленні власної думки, готовність брати на себе відповідальність, здатність до кооперації та співпраці, особливо у навчальній групі).

Фахова компетентність є вмінням якісно, самостійно і відповідально вирішувати стандартні та нестандартні професійні завдання. Її складають фахові навички і знання, досвід, розуміння специфічної фахової постановки питання та міжпредметних взаємозв'язків, а також уміння цілеспрямовано і технічно бездоганно вирішувати проблемні професійні завдання. На заняттях з НМПС фахова компетентність формується через розвиток навичок та вмінь:

- володіти основними вміннями на загальному професійному рівні (ведення розмови, аргументації, унаочнення, презентації тощо);

- розкривати і відтворювати фаховий зміст комунікативними прийомами зі специфічним фаховим наповненням (порівняння, дефініція, називання, опис,

класифікація, пояснення, реферування, посилання на приклади, уточнення, обґрунтування, доказ, судження тощо) [6, с. 330–383].

Навчальна компетентність трактується як уміння вчитися, використовуючи з максимальною ефективністю наявні засоби та форми навчання. До неї належать: здатність і вміння співпрацювати в процесі навчання з викладачем та іншими студентами; уміння виконувати навчальні завдання різного типу; уміння використовувати вже набуті лінгвістичні, фонові і соціокультурні знання. Формування навчальної компетентності на заняттях з НМПС як другої ІМ після англійської відбувається через розвиток навичок та вмінь:

- застосовувати різні прийоми виконання навчальних завдань залежно від заданої навчальної проблемної ситуації і типу завдань;
- використовувати технічні, зокрема, дистанційні засоби навчання;
- брати участь в інтерактивному іншомовному навчанні.

Методична компетентність – це навички і вміння опановувати навчальні технології та стратегії при вирішенні навчальних професійних завдань або проблем, а також переносити як нові знання, так і набуті стратегії на інші сфери професійної діяльності. При цьому майбутній працівник туристичної сфери має самостійно обирати, застосовувати та розвивати методи мислення і прийоми роботи або стратегії вирішення питань. Формуванню методичної компетентності на заняттях з НМПС сприяє розвиток навичок та вмінь:

- планувати й організовувати виконання завдань, наближених до майбутньої професійної діяльності;
- вибирати техніки і стратегії навчання, ураховуючи потенційну складність завдання;
- здійснювати самоконтроль за розвитком власної іншомовної мовленнєвої компетенції другою ІМ.

У сучасній методиці викладання другої ІМ прийнято визначати чотири аспекти мети навчання (як формування іншомовної комунікативної

компетентності): 1) навчальний практичний; 2) виховний; 3) розвивальний; 4) освітній. Поділ мети навчання на аспекти є умовним – у реальному навчальному середовищі всі ці аспекти є взаємопов’язаними, взаємозалежними та взаємообумовленими [5; 6].

Формування ПОК у майбутніх менеджерів туризму НМПС передбачає досягнення таких цілей:

1) *практичних цілей*, спрямованих на формування у студентів іншомовної мовленнєвої компетентності НМПС як другою ІМ (їх змістовий аспект складають мовні знання і мовленнєві навички та вміння);

2) *виховної й освітньої цілей*, спрямованих на формування у студентів соціокультурної компетентності НМПС (їх змістовий аспект складає система соціокультурних знань про загальнолюдські цінності особистості, факти іншомовних культур, а також навички і вміння використовувати набуті соціокультурні знання відповідно до ситуацій професійної комунікації);

3) *розвивальних цілей*, спрямованих на формування у студентів навчальної компетентності НМПС (їх змістовий аспект складають здібності здійснювати мовленнєву, інтелектуальну, пізнавальну й емоційно-оцінювальну діяльність, навички та вміння учіння);

4) *професійних цілей*, націлених на формування у студентів професійної компетентності шляхом їх ознайомлення з різними методами і прийомами навчання ІМ та залучення до виконання професійно орієнтованих завдань (їх змістовий аспект складають навички і вміння опановувати навчальні технології та стратегії при вирішенні навчальних професійних завдань або проблем, а також здатність переносити як нові знання, так і набуті стратегії на інші сфери професійної діяльності).

Саме останні, професійні, цілі з позицій соціокультурного підходу до навчання другої ІМ ми визначаємо як основні у навчанні майбутніх працівників туристичної сфери.

Під поняттям “кваліфікація працівника” ми розуміємо синтез його професійної та іншомовної комунікативної компетентностей [1, с. 118]. Це

сполучення компетентностей дає підставу говорити про компетентну особистість, здатну ефективно взаємодіяти на різних рівнях із представниками міжнародної спільноти від імені нашої незалежної і суверенної держави.

Висновки. Отже, у процесі теоретичного обґрунтування технології формування професійно орієнтованої компетентності НМПС майбутніх фахівців за спеціальністю 6.140103 “Туризм”, ОКР “бакалавр” ми охарактеризували сутність та структуру ПОК (іншомовна комунікативна, соціокультурна, фахова, навчальна і методична компетентності); зазначили особливості цілей професійно орієнтованого навчання майбутніх менеджерів туризму НМПС як другою ІМ після англійської.

Перспективами подальших наукових розвідок у даному напрямку є вивчення питань щодо змісту формування професійно орієнтованої компетентності НМПС як другою ІМ після англійської майбутніх працівників туристичної сфери.

Список використаної літератури

1. Азимов, Э. Г. Словарь методических терминов / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. Леонова, Е. В. Формирование общекультурной компетенции у студентов технического вуза [Электронный ресурс] / Е. В. Леонова // Высшее образование в России. – 2010. – № 2. – С. 124–127. – Режим доступа : <http://www.glavsovet.ru/junior>.
3. Окопная, Я. В. Профессионально ориентированная немецкоязычная компетентность будущих специалистов сферы обслуживания / Я. В. Окопная // Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии : материалы XIV Международной заочной научно-практической конференции (Москва, 13 июня 2013 г.). – М. : Изд-во “Международный центр науки и образования”, 2013. – 232 с.
4. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / кол. авторів : Амеліна С. М., Аззоліні Л. С. та ін. – К. : Ленвіт, 2006. – 90 с.
5. Сурыгин, А. И. Основы теории обучения на неродном для учащихся языке / А. И. Сурыгин. – СПб., 2000. – 230 с.

6. Теорія і практика формування іншомовної професійно орієнтованої компетентності в говорінні у студентів нелінгвістичних спеціальностей : колективна монографія / заг. і наук. ред. Бігич О. Б. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2013. – 383 с.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Бігич О. Б.

Стаття надійшла до редакції 13.03.2014.

Окопная Я. В. Цели формирования профессионально ориентированной компетентности у будущих работников туристической сферы немецким языком как вторым иностранным

В статье рассматриваются основные направления профессиональной подготовки будущих специалистов туристической сферы в рамках изучения второго иностранного языка на современном этапе высшего образования. Проанализирована работа по развитию изучения второго иностранного языка в процессе преподавания в условиях нелингвистического высшего учебного заведения. Представлены результаты анализа педагогической, психологической и лингвистической литературы по теме, учтены различные методологические взгляды.

Ключевые слова: *второй иностранный язык, нелингвистическое высшее учебное заведение, менеджеры туризма, профессионально ориентированная компетентность, цели формирования.*

Okopna Ya. V. The professionally oriented competence forming aims of future tourism managers in German as a second foreign language

The article focused on the basic directions of professional preparation in future tourism managers' second language training on the new stage of higher education. The work at the development of second foreign language studying in the teaching process in nonlinguistic institutions is analyzed.

The article reveals the peculiarities of professional activity of managers in tourism sphere, the activity of which has integrating character and is based on integrative knowledge of professionally oriented disciplines, first and second foreign languages (German after English) according to the newest requirements and functions in tourism sphere. The main tasks of the training (which are familiarizing the students with specific character of future specialization so that they can receive basic professional skills in professionally oriented disciplines) and world tendencies in the development of tourism, specifically its international branch are laid as a foundation of the formation of pedagogical conditions of the organization of educational training for managers in the sphere of tourism. The main approaches to the organization of educational training are determined in the paper; these are competency, integrating and activity approach. The integral educational training is regarded as the separate kind of specialists' professional training, connected with special tasks and the realization of the proper integrative contents, teaching forms and teaching methods. The work gives bases to the principles of organization of

training practical classes of future manager of tourist sphere. It elaborates stage methods of the organization of integral educational training. The individual program of training practice realizes at the maximum level the integral approach to the usage of foreign language sources in professional activity of managers in the sphere of international tourism.

The author emphasized that the formation of foreign language communication skills due to the level of language competence in German-speaking students of all types of speech activity, so it is reasonable choice principle interconnected learning German and English, which is the basis of technology developed by it.

Tourism has been substantiated as a social-pedagogical system; there were taking into consideration the features of tourism development in Ukraine and training specialists in the field at different historical stages, examined world's trends of tourism development, formulated the model of competence of a specialist in tourism, elaborated a concept of "step-by-step" tourism education and theoretically proved a model of "step-by-step" tourism education.

Directions of social partnership in the tourism education have been grounded and prospects of training staff for the branch have been realized.

Keywords: *second foreign language, nonlinguistic institution, tourism managers, professionally oriented competence, the forming aims.*